

Andrej Hudoklin

Naravovarstvenik Ferdinand Seidl

Conservationist Ferdinand Seidl

Ključne besede:

Ferdinand Seidl, zgodovina varstva narave,
Gorjanci, Slovenija

Key words:

*Ferdinand Seidl, nature conservation
history, the Gorjanci, Slovenia*

IZVLEČEK

V prispevku so predstavljeni do sedaj malo znani dokumenti iz arhiva Planinskega društva Novo mesto, ki razkrivajo naravovarstveno prizadevanje Ferdinanda Seidla. Kot predsednik društva je s pravim konservatorskim pristopom spodbudil ureditev izvira Gospodične in njegovo zavarovanje. V tem obdobju pa je nastal tudi zanimiv naravovarstveni plakat.

ABSTRACT

The paper discusses some documents of the archives of the Novo mesto Mountaineering Society. The documents, which have hardly been known so far, concern natural conservation efforts. The president of the society initiated the arrangement of a spring called Gospodična and its protection. An interesting natural conservation poster was also made at that time.

Prejeto/Received: februarja 1993

Naslov avtorja/Author's address:

Andrej Hudoklin, univ. dipl. biol.
Zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine
Novo mesto
Skalickega 1
SI 8000 Novo mesto

1. UVOD

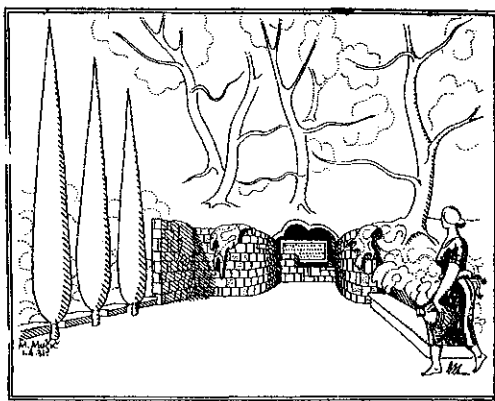
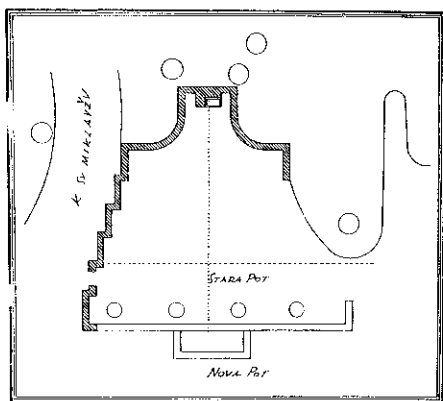
Ferdinanda Seidla (1856–1942) poznamo kot odličnega in vsestranskega naravoslovca, ki je dal pomemben prispevek k razvoju slovenskega naravoslovja, kot pobudnik Spomenice o varstvu narave leta 1920 pa je naredil tudi prve korake na poti do organiziranega varstva slovenske narave.

Njegova življenjska in ustvarjalna pot je obsežno opisana v Dolenjskem zborniku – Seidlovem zborniku, ki je izšel leta 1992 ob počastitvi 50. obletnice njegove smrti. Ob tej priložnosti smo predstavili vrsto dokumentov iz njegove zapuščine. Med njimi se mi zdijo še posebej zanimivi zapisi iz arhiva Planinskega društva Novo mesto, ki razkrivajo Seidla tudi kot naravovarstvenika.

2. SEIDL IN GOSPODIČNA

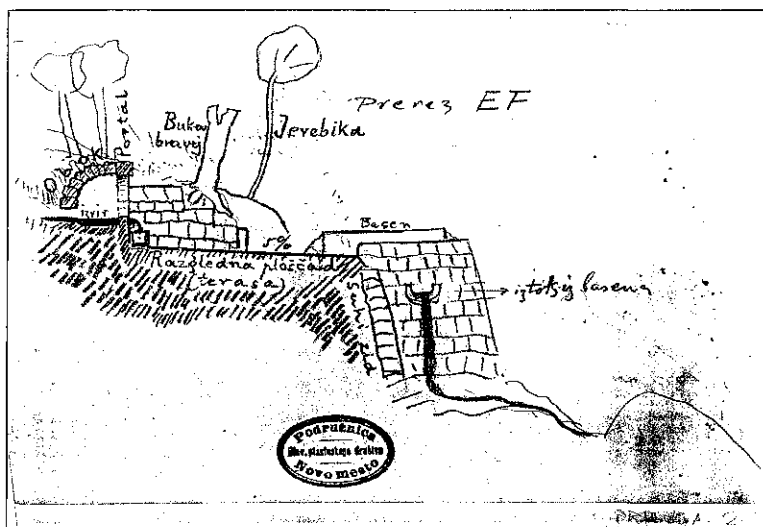
Seidl se je po upokojitvi leta 1915 vrnil iz Gorice v rodno Novo mesto, kjer se je vključil v živahno vrenje ob nastajanju nove domovine. Ob koncu vojne je bil med pobudniki oživelega planinskega društva in tudi njegov dolgoletni predsednik. Seidla so nadvse pritegnili Gorjanci z razglednimi vrhovi, prostranimi košenicami ter globokimi soteskami in izviri. Nanje je markiral številne planinske poti, njegova pa je tudi pobuda o preimenovanju Sv. Jere v Trdinov vrh leta 1923.

Ob izsekavanju gozdov v bližini izvira Gospodična leta 1929 je takoj zaznal pretečo nevarnost in začel akcijo za varovanje izvira in njegovega zaledja. Ob občnem zboru planinskega društva je dne 30. maja 1930 v poročilu zapisal: "Odbor je v lanskem poletju obrnil pozornost na znani čislani studenec Gospodično na severnem pobočju Trdinovega vrha. Ta studenec je velika dobrobit vsem, ki jih vodi pot in opravek na ta oddelek Gorjancev – bodisi turist ali domači kmet in njegova živina. Posebna poczija se prostira okoli njegovega imena, zlasti odkar je proslavljal

Sl. 1: Ureditev izvira Gospodična, idejna skica Marijana Mušiča

Fig. 1: Arrangement of the spring Gospodična, a preliminary design by Marijan Mušič.

Sl. 2: Izvedbena skica ureditve studenca Gospodična, Karol Barborič
Fig. 2: A detailed plan of the spring Gospodična by Karol Barborič.

Gorjance pisatelj prof. Janez Trdina. Glavne poti na Trdinov vrh se križajo tik studenca. Odbor je spoznal za potrebno, da studenec ohranimo turistik in domačemu gorjanskemu prebivalstvu. Nevarnost je, da izsekavanje gozda za studencem in zamočvirjanje okoli izvirka ogroža ta neprecenljivi dar prirode. Na podlagi strokovne izjave načelnika naše podružnice, kot geološkega izvedenca, smo zaprosili sresko poglavarstvo Novo mesto, da stavi gozd nad studencem pod zaporo s prepovedjo sekanja, in zaprosili hkrati Higijenski zavod v Ljubljani za podporo, da se studenec boljše zajame in obzida in tako zagotovi za bodočnost. Higijenski zavod nam je zagotovil denarno in strokovno pomoč. Pokazalo se je, da bo naše prizadevanje imelo trajen uspeh samo, ako smo sami lastniki ozemlja okoli studenca. Nakupili smo za podružnico že parcelo, na kateri je izvirek. Ker pa priteka izvirek prav na meji dveh parcel, moramo pridobiti še sosednjo. Arhitekt g. Marijan Mušič, ki je Novomeščan, nam je iz prijaznosti tudi že narisal lep in praktičen načrt za obzidavo studenca Gospodične. Upamo, da se nam posreči izvršiti pripravo in delo ter tako studenec ohraniti in priključno urediti še v letošnjem letu."

In posrečilo se je. Društvo se je z veliko zagnanostjo in predanostjo lotilo dela. Mušičevo idejno zasnovo (sl. 1) je inž. Karol Barborič spremenil v izvedbeni projekt (sl. 2), delo pa je bilo končano v dobrem mesecu 12. avgusta 1931. V načrtu je bila tudi ureditev botaničnega vrta, kjer naj bi predstavili značilno gorjansko floro. Načrt zanj je pripravil že tedaj priznani Ciril Jeglič, žal pa ga niso izpeljali.

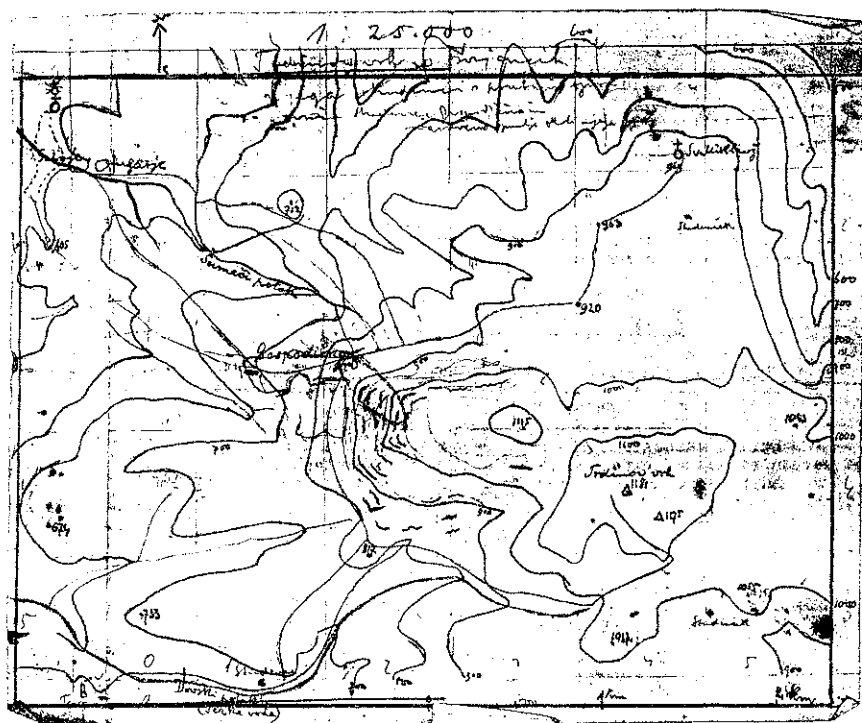
Od tistega davnega leta je minilo dobrih šestdeset let. Na izviru je pustil svoje sledi čas, še največ pa ljudje, tako da je današnja podoba izvira Gospodična z okolico žalostna. Poleg slabe vzdrževanosti sta najbolj vizualno in tudi funkcionalno moteči črni črpališči za potrebe sosednjih planinskih domov, zato se prav sedaj planinsko društvo loteva sanacije.

3. RAZGLAS O ZAVAROVANJU IZVIRA GOSPODIČNA

Nedvomno je ureditev studenca Gospodična izjemno delo generacije planincev iz predvojnega obdobja. Pričujoči dokumenti dokazujejo, da je bil idejni snovalec celotnega podviga Ferdinand Seidl, kar pravzaprav ne preseneča. S svojim znanjem, razgledanostjo in vplivom je znal pridobiti sodelavce ne le med planinci, ampak tudi med znanimi strokovnjaki, kot so arhitekti Mušič, hortikulturnik Jeglič ter tedanji Higijenski zavod v Ljubljani.

Akcija je bila v celoti dosledno in strokovno korektno izpeljana – od strokovnega mnenja, idejne rešitve, izvedbenega projekta, nadzorovane izvedbe do zavarovanja izvira s posebnim razglasom. Pristop k urejanju Gospodične je bil tako povsem konservatorski, prav tak, kot ga v praksi ob varstvenih posegih uporabljamo danes.

Poleg same ureditve studenca ima poseben pomen njegovo pravno zavarovanje, ki ga je spodbudil dosledni Seidl zaradi grozečega izsekavanja gozda in vlomov v planinsko zavetišče pri Gospodični. Načelstvo novomeškega sreza je izdalo poseben Razglas (št. 438/1931, 31. 7. 1931), v katerem je jasno opredeljen "varstveni režim" in sankcije (sl. 3). Tako je nastal pravzaprav edinstven akt o zavarovanju naravne

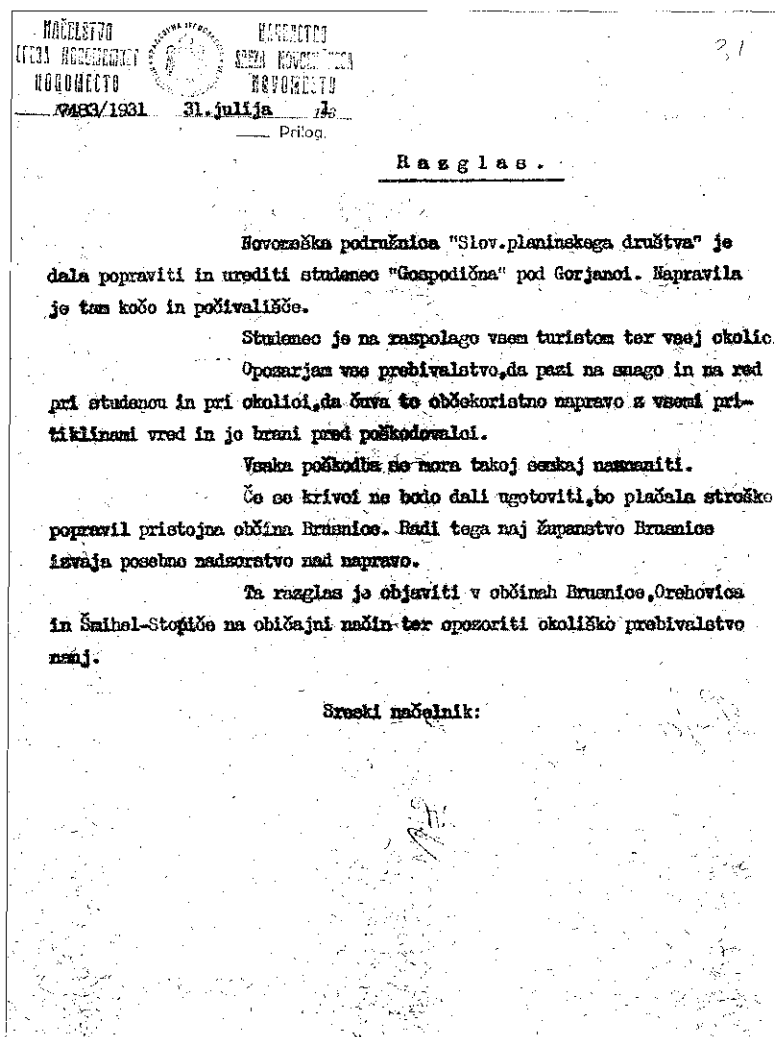

Sl. 3: Zemljevid Trdinovega vrha z izvirom Gospodična na Gorjancih. Nanj je Seidl vrisal varovano območje izvira

Fig. 3: A map of Trdinov vrh with the spring Gospodična in the Gorjanci range, into which the protected area of the spring was drawn by Mr. Seidl.

dediščine pri nas v času pred 2. svetovno vojno. Seidl pa se je že takrat očitno zavedal neučinkovitosti pravnega varstva, saj pravi, "da bo prizadevanje imelo trajen uspeh samo, ako smo sami lastniki ozemlja okoli studenca", kar so planinci tudi uresničili.

Ob prizadevanju za zavarovanje Gospodične je Seidl opredelil tudi njegovo varovano območje na lastnoročno narisanim zemljevidu Trdinovega vrha z Gospodično (merilo 1 : 25 000). Na njem je naslednji Seidlov komentar: "Studenci z juga s posebnim ozirom na znameniti studenec Gospodična in varovano območje okoli njega" (sl. 4).

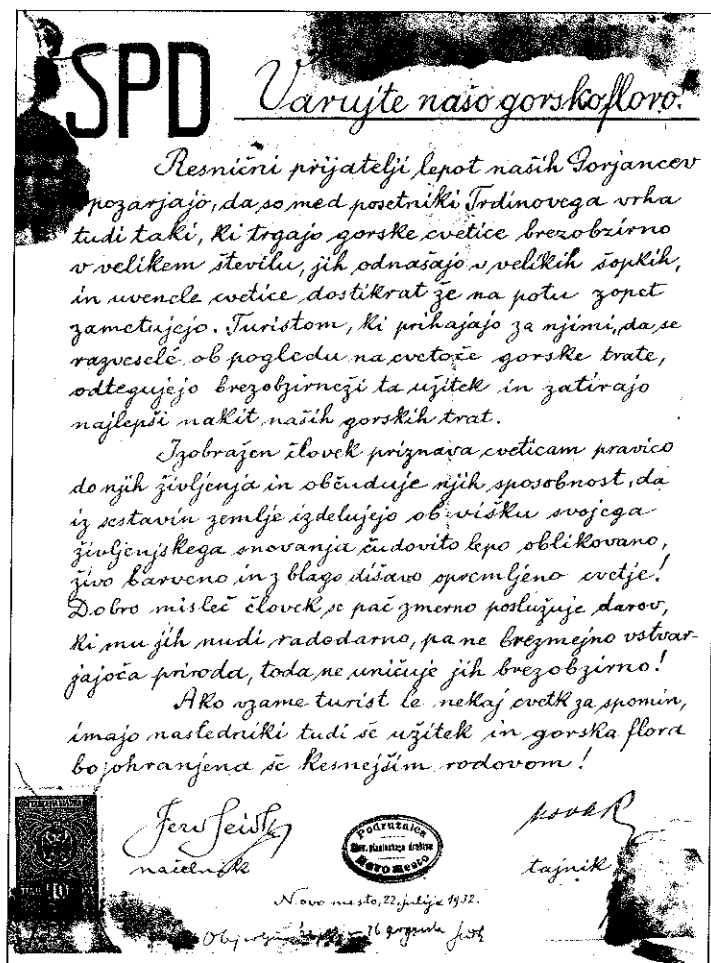

Sl. 4: Razglas Načelstva sreža Novo mesto o zavarovanju izvira Gospodična

Fig. 4: The decree of the Novo mesto District Council concerning the protection of the spring Gospodična.

4. SEIDL OV NARAVOVARSTVENI PLAKAT

Še en pomemben dokument izpričuje Seidlovo naravovarstveno gledanje in delovanje. To je zanimiv plakat Varujte našo gorsko floro (sl. 5), ki ga lahko bržkone uvrstimo med prve naravovarstvene plakate pri nas. Nastal je 22. julija 1932. Seidlov lastnoročno napisani plakat je bržkone poučeval in opozarjal tiste obiskovalce Gorjancev v koči ob izviru Gospodična, ki so se prek prostranih košenic odpravljali proti Trdinovemu vrhu in Miklavžu. Raznovrstno gorjansko cvetje, med katerim izstopajo endemični hrvaški klinček, kranjski šebenik in panonska detelja, je Seidl kot izvrsten botanik dobro poznal tudi z vidika njihove razširjenosti in ogroženosti. Cvetlice so ogrožali predvsem številni planinci, zato je njegova skrb razumljiva, sam plakat pa v tistem času posrečen prispevek k popularizaciji varovanja narave.

Sl. 5: Seidlov plakat Varujte našo gorsko floro

Fig. 5: The poster entitled "Varujte našo gozdno floro" (Let's Protect Our Mountain Flora) by Mr. Seidl.

5. VIRI IN LITERATURA

Arhiv Planinskega društva Novo mesto

Dolenjski zbornik - Seidlov zbornik, Dolenjska založba Novo mesto, Novo mesto, 1992